

Jelentés a Pray-kódex kritikai kiadásáról

Ami hiányzik

2020. őszéig kaptunk határidő-hosszabbítást, tekintettel a sok vis majorra: egy haláleset és három szülés következett be a tervidőszakban. Tavasszal aztán beütött a járvány, így megintcsak nem mindent tudtunk befejezni. Van olyan kutatásunk, amelyhez okvetlenül szükségünk van az Országos Széchényi Könyvtár újrainyítására. De ha már így esett, akkor a kényszerű pihenő alatt megpróbáljuk tökéletesíteni a kiadást. Kihhasználjuk a Covid adta lehetőségeket.

Nem teljesítette vállalását Daniel Abondolo barátunk. A helyére beugrott Szentgyörgyi Rudolf, majd megbetegedett, de most már felgyógyult. Így remélhetőleg mégiscsak kerül majd nyelvészeti és retorikai kommentár az elkészült, háromrétegű nyelvészeti kritikai kiadás mellé. És akkor Földváry Miklós István is megírhatja szintén nyelvészeti tanulmányát a HB és K hebraizmusairól és grecizmusairól. Gilányi Gabriella virtuóz kommentárját a Pray-kódex zenei paleográfiájáról kiegészíthetjük Czagány Zsuzsa zenetörténeti elemzéseivel. Uhrin Dorottya a zsinati törvényekről írott tanulmányát kiegészítheti a Pozsonyi évkönyv elemzésével. Emma Condellót megkérhetjük, hogy néhány ponton tegye világosabbá – ezzel talán támadhatóbbá is – érvelését.

Liturgiátörténezeinknek lesz idejük, hogy tovább gazdagítsák az Usuariumot, amelynek összekapcsolása a kritikai kiadás online változatával pályázatunk leglényegesebb, módszertanilag is előremutató eredménye. Lesz idő, hogy – ha a tisztelt értékelők úgy döntenek, hogy javasolják a kényszerűségből megtakarított kutatási pénz felszabadítását – angolra fordíttassuk a kommentárkötet anyagát, amelynek legnagyobb része ma még bizony magyar nyelvű.

Ami megvan

Három dolgot vállaltunk.

1. Vállaltuk a kódex kritikai kiadását.

A szövegkötetet magas színvonalon sajtó alá rendezte Horváth Balázs. Földváry Miklós István pedig a maga – szinte anyanyelvi – kompetenciájával végigellenőrizte, és számos javítást indítványozott. Nagyon megbízható, lektorált szöveg, számtalan szövegjavítással. A bírálók megtekinthetik ezen a honlapon: https://docs.google.com/document/d/1tZ2REF4Ebjqw6C-cDpTME_h67yELfpbXzWkqpySJkOg/edit

A Micrologus kiadása súlyos problémákat vetett föl. Itt, az egyik leggyengébb forrás esetében nyilván nem érdemes megadni az összes (legalább 70) forrás összes szövegváltozatát. Földváry Miklós István azt a megoldást választotta, hogy az itt megkezdett munkát a Micrologus külön, nemzetközi kritikai kiadásával folytatja; a mi könyvünkben pedig ennél a tételnél egyszerűsített jegyzetapparátust alkalmaz.

A kommentárkötet számos fejezete ugyanezen a honlapon tanulmányozható. (Ha egy bírálónak Elena Llamas Pombó és Seláf Levente tanulmányára lenne szüksége, kívánatra a hivatal közvetítésével, a bíráló kilétének felfedése nélkül átadjuk.) A kommentárkötetet még jelentősen bővíteni kívánjuk, de ez nem jelenti azt, hogy a már elkészült tanulmányok ne jelentenének előrelépést a kódex magyarázatában.

A fényképhasonmás-kötet főleg nem a járvány miatt, hanem szervezési okokból nem készült el. Az OSZK új vezetése számunkra nagyon kedvező módon az immár megfelelően felszerelt sajtó reprográfiai osztályán, saját maga kívánja elkészíttetni a felvételeket, a közzétételben pedig társkiadóként részt akar venni.

2. Vállaltuk a kódex szövegének online összekapcsolását az ELTÉ-n régóta készülő Usuarium adatbázisával. Ez a hálózati kritikai kiadások történetében érdekes megoldás. A bírálók itt

követhetik nyomon a – még béta-verzióban levő, még az 1.0. kiadást el nem ért, közzé még nem tett, de már értékelhető – fejlesztést: <http://pray.elte.hu>.

3. Vállaltuk egy olvasástörténeti monográfia elkészítését. Bartók Zsófia Ágnes könyvének címe: *Egyházi férfiak magyar nyelvű szövegei a Pray-kódextól az Érdy-kódexig*. A monográfia célja az egyházi férfiak magyar nyelvű szövegeinek műfajok szerinti, felhasználási módra koncentráció számbavétele. A vizsgált időszak a *Pray-kódex* keletkezésével, azaz a 12. század legvégével kezdődik, és a legelső magyar nyelvű, katolikus nyomtatványokig terjed. A Halotti Beszéd – mint szerkönyvbe törzsanyagként lejegyzett magyar nyelvű beszéd – műfaji tekintetben teljes mértékben megegyezik a Telegdi Miklós *Agendarius*ában található temetési beszéddel: ez tekinthető a Halotti Beszéd legközelebbi magyar nyelvű rokonának; keletkezésük között majdnem négyszáz év a különbség. A Halotti Beszéddel együtt lejegyzett Halotti Könyörgés kötött szövegű liturgikus elem, a *Pray-kódex* tanúsága szerint ennek ellenére a latinul nem tudókra való tekintettel magyar nyelven is elhangozhatott. A monográfia egyik következtetése éppen ez: bizonyos területeken nagy lehetett a szórás a tekintetben, hogy egyes szertartáselemek latinul vagy magyar nyelven hangzanak-e el.

A mű ellenőrzése megtörtént; Csepregi Zoltán lektorálta. Ha a bírálók igénylik, a hivatalon keresztül, névtelenségüket megőrizve megkaphatják a könyv kéziratát.

Fő vállalásaink tehát saját megítélésünk szerint teljesültek.

Áttekintés

SZÖVEGKÖTET

Jegyzetekkel és mutatókkal kiadja: Horváth Balázs.

ZSINATI TÖRVÉNYEK: Kész.

MICROLOGUS: Kész.

TOLDALÉKOK: Kész.

NAPTÁR ÉS ÉVKÖNYV: Kész.

SZAKRAMENTÁRIUM: Kész.

HALOTTI BESZÉD ÉS KÖNYÖRGÉS: Kész.

MUTATÓK: Kész.

KOMMENTÁRKÖTET

KÖNYVTÖRTÉNET

Paleográfiai elemzés: Emma Condello. Kész.

Paleográfiai elemzés (vita Emma Condellóval): Horváth Balázs. Tavaszig elkészül.

A kódex újkori története: Bibor Máté. A Széchényi Könyvtár újrainvitására elhalasztva.

LITURGIA

Miseliturgia: Földváry Miklós István és Horváth Balázs. Kész.

Egyéb liturgikus ordók: Földváry Miklós István. Kész.

NYELV- ÉS IRODALOM

Korai népnyelvű szövegek Európában: Elena Llamas Pombo és Seláf Levente. Kész.

A HB és K nyelvészeti kritikai kiadása: Kalsó Gyula, Maczelka Csaba, Maróthy Szilvia, Szentgyörgyi Rudolf. Kész.

A HB és K nyelvészeti elemzése: Szentgyörgyi Rudolf. Betegség miatt elhalasztva.

A HB és K bibliai nyelve: Földváry Miklós István. Nyárig elkészül.

A HB és K retorikája: Szentgyörgyi Rudolf. Betegség miatt elhalasztva.

TÁRSTUDOMÁNYOK

Zenei paleográfia: Gilányi Gabriella. Kész.

Zenetörténet: Czagány Zsuzsa. Nyárig elkészül.

Művészettörténet: Boreczky Anna. Kész.
Jogtörténet: Uhrin Dorottya. Kész.
Historiográfia (Pozsonyi évkönyv): Uhrin Dorottya. Nyárig elkészül.
A kódex teljes bibliográfiája: Horváth Balázs. Kész.

FAKSZIMILE-KÖTET

A Széchényi Könyvtárral együttműködésben az év első felében várható.

MONOGRÁFIA

Egyházi férfiak magyar nyelvű szövegei a Pray-kódextól az Érdy-kódexig: Bartók Zsófia. Kész.

Következtetés

A kutatás végeztével mi magunk is most találkozunk először kollégáink végleges szövegeivel. Mindegyik szakterület kutatója produkált új, fontos állításokat. A rengeteg eredmény mellett talán megbocsátható, hogy nem alakítottunk ki – talán nem is fogunk – valami minden ízében új és eredeti elképzelést a Pray-kódexről és benne a HB és K-ról. Úgy látjuk, hogy a kódex a zsinati törvényekkel kezdődőleg és a halotti rítussal bezárólag egységes kompozíció, nem kolligátum. A kódex nem elég reprezentatív és nyelvileg is túl gyenge ahhoz, semhogy az uralkodó elit környezetében kereshetnők eredetét, ugyanakkor számos ponton frissen kapcsolódik a politikai és egyházi centrumhoz. Legvalószínűbb környezete – ahogy a legrégebbi szakirodalomban is olvasható – egy Boldva-típusú apátság.

Budapest, 2021. jan. 30.

Horváth Iván vezető kutató sk.